

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara, 4 Nisan, 1929

Sayı: 123

Musahabe

“Mimar Sinan,, İhtifalleri Münasebetile

Bu hafta martın otuzbirinci pazar günü, koca Mimar Sinan'ın vefatının 341 inci yıl dönümüne tesadüf ediyordu. Bu vesile ile Edirne'de, Kırklarelinde, Tekirdağ'da, Lüleburgazda ihtifaller yapıldığını, konferanslar verildiğini, hatta Tekirdağ'da ve Lüleburgazda en güzel caddelerden birinin «Sinan Caddesi» diye atlandırıldığını gazeteler yazdı.

Trakya Türklerinin millî san'at-kâr hakkında gösterdikleri hürmet ve takdire karşı mütehassıs olmamak kabil değildir. Filhakika koca Sinan, eski Osmanlı imparatorluğunun hemen her sahasını, feyyaz dehasının yarattığı yüzlerce eserlerle donatmıştır; lâkin bu eserlerin en kıymetlisi «Edirne»deki «Selimiye» değil midir? «Edirne»nin «Türk» olduğunu ve her şeye rağmen Türk kalacağını anlatan bu abideyi yaratan san'at-kâr böyle bin bir ihtifale lâyıktır! insanlığın uzun asırlardan beri yer yüzünde yarattığı mahdut mimarî şaheserlerinden biri olan bu eser, Türk milletinin medeniyet ve san'at sahasındaki yüksek kabiliyetine yıkılmaz bir delildir.

İki sene evvel Türkmimarisi ve bilhassa Türk camileri hakkında tetkikatta bulunan bir Fransız mütehassısı, «Sinan»ın Türk san'atı tarihindeki büyük rolünü pek iyi göstermişti: «Sinan»ın san'at telâkkileriyle garp ronesansına hâkim olan telâkkiler arasında pek sarıh münasebetler vardır. «Sinan» Bizans'ın «orta kurun» devri san'atını ihmal ederek, «Ayasofya»'yı «ilk kurun» dehasının bir eseri gibi telâkki etti. Ondan evvel Bayazıt camiini yapan «Mimar Kemaleddin» de aynı yola girmişti; fakat bu telâkki «Sinan»ın eserleriyle kemal mertebesine erişmiş oldu...

Yalnız Türk san'atı noktasından değil, belki bütün cihan san'atı noktasından bu kadar büyük bir mevkie malik olan bu dâhî san'at-kârımız hakkında şimdiye kadar yalnız bir günlük ihtifaller yaptık; ve ancak bir saatlik kısa ömürlü konfranslar verdik. Halbuki hayatı, eserleri, san'atı hakkında derin ve etraflı tetkiklerde bulunmak, mütehassıslar için, halk için ayrı ayrı büyük eserler neşretmek, yani

koca Sinan'ın dehasını lâyıkıyla anlamak ve anlatmak, bizim için millî bir vazife idi. Halbuki bugün Sinan hakkında malûmat almak isteyen bir genç, onun hakkında yazılmış hiç bir monoğrafi bulamaz.

Bir aralık «Mimar Sinan muhipleri cemiyeti» ismile bir cemiyet kurulmuş olduğunu da hatırlıyorum. Fakat bütün bu teşebbüslerden ciddî bir netice çıktığını maalesef göremedik... İşte fikir sahasındaki zafımız, her işte olduğu gibi burada da kendini gösteriyor!

Bütün kalbimizle temenni ediyoruz ki bu gibi ihtifaller yalnız bir günlük geçici nümayişlerden ibaret kalmasın; namına ihtifaller yaptığımız büyük adamları tanımak ve tanıtmak için ruhlarında bir heyecan uyandırsın. Yoksa, yalnız boş kelimelerden ibaret konferanslar ve ilmî kıymeti olmayan makaleler, o büyük adamlarımızın ruhlarını rencide etmekten başka bir şeye yaramaz...

KÖPRÜLÜZADE M. FUAT

Hayatın Maddeden Farkı

«Callège de France» profesörlerinden M. André Mayer'in hayat ve maddenin birbirlerinden farkları hakkında «Les Nouvelles Littéraires»in 335 inci numarasında okuduğum fikirleri felsefeciler için bilhasse dikkata şayan olduğundan burada telhis edilecektir:

Seyyaremiz üzerinde her zaman faaliyette bulunan müthiş bir kuvvet vardır: Hayat. Bu kuvvet eserlerinin büyüklüğü itibarile fizikçilerin tetkik ettikleri kuvvete kıyas edilmeğe değer. Ancak mikroskop altında görebildiğimiz küçük canlı mahlûkaları göz önüne getirelim; bunlar o muazzam hilkat faaliyetine, bu büyük terkibe iştirak ederler. Bir mikrop dört buçuk günde *otuz altı* sıfırlı bir adetle ifade edilebilecek müthiş bir zürriyet yapabilir; bunların hacmi ve sıkleti bütün denizler kadar olur.

Tabiatın bu büyük kuvveti seyyaremizi yoğurmuştur. Havayinesiminin bütün oksijeni yeşil nebatların faaliyetinden gelir. Ve bütün havayinesimi senede bir çok defalar canlı mahlûklar içinden geçer. Denebilir ki havayinesimi canlı tabiatın bir zeylidir. Kıt'aları halkeden de bu kuvvettir. Arziyatın cesim tabakaları iskeletler, midye ve buna benzer hayvanların kabukları enkazı, yahut muazzam ormanların artıklarından başka bir şey değildirler.

Bu derece büyük bir manzara

karşısında fizyoloji alimine düşen mesele, ne küremizde ki hayatın menşei, ne de bunun oluşudur. Onun vazifesi hayatın işleyişini, faaliyetini anlamağa savaştırmak gibi daha alçak gönüllü bir iştir.

Bu iş acaba imkansız bir teşebbüs müdür? Uzun zamanlar buna inanılmadı değil, fakat bir asırlık mesai kanaatları eskikti. Canlı mahlûkların ne malzemesi, ne de terkibi ele avuca girecek bir şey değildir fikrinde bulunuyordu. Deniyordu ki canlı bir hücreyi işleten mekanizma emsalsızdır; halbuki biz bu mekanizmaya her gün bir parça daha nufuz ediyoruz. Bununlaberaber hayatın fizikoşimik nev'inden tezahürlerle farikalanabileceğini de düşünmüyoruz.

Bizce canlı mahlûku terkip eden fizikoşimik bütün şeyler malûm olsa bile fizyolojinin gene bir mevzuu kalacak ve bu mevzu *canlı mahlûkun kendini muhafaza ve idame ettiren faaliyeti olacaktır*. Canlı bir hücrede *tabii* ve *otomatik* bir surette tecelli eden bu faaliyet, du halile başka hiç bir yerde görülmez. Hayatiyatçılar bu hale bunye, yahut *taazzuv* derler. Canlı mahlûku tabii ve otomatik bir surette muhafaza ve idame ettiren amil işte bu taazzuvdur.

Bu taazzuv kendisini nasıl muhafaza ediyor? İşte fizyolojinin öz meselesi; Canlı mahlûkların karakteristik bunyelerini hangi mekanizma ile muhafaza ettikle-

rini tetkik etmek fizyolojinin vazifesidir.

Bu muhafazanın anlaşılması imkânı olup olmadığı meselesine gelince biz bu muhafaza iktidatlarını bunye haricinde değil bilâakis bunye içinde olduğu faraziyesini tercih ediyoruz; çünkü aksi faraziye müşahede ve tecrübeyi imkânsız bırakan feyzsiz bir faraziyedir. Bu faraziye hakikatı ifade etmese ve buna inansak bile hakikatı ifade ettiğini muvakkattan olsun kabule mecburuz, çünkü başka suretle çalışamayız.

Fazla olarak biz bu faraziyenin bereketli olacağına seleflerimizden daha çok kaniiz.

Yalnız en büyük güçlüğü söylemedik: bir fizikçi maddenin bütün hallerini tetkik eder ve mevzuunu bütün hallerden geçirebilir. Bizim tetkik mevzularımız ise ancak hararet ve tazyikın dar hudutları içinde mevcuttur. Bir hücredeki sulp, mayi, gaz haller def ve içtinabi mümkün olmayan hallerdedir, ve hücre hayatına has hakikî bilkuvve mevcutların kaynağı bu hallerin müçtemian bulunmalarındadır. Dahası var. Bizim fizik ve kimyacılar gibi münferit kuvvetler ve eşsamı sırf ile hiç işimiz yoktur. Bizim işimiz, ki en mühim nokta buradadır, «Sistemler»le, yani eşsam Sistemleri ve hâlât Sisterileridir.

Malûmdur ki mihanik ilmi çoktan beri Sistemlerin tetkikine

Dogmatizme Karşı

Felsefede nas (dogma) nın âksi, şüphe (Skepsis) dir. Birinde fikirlerimizle arzularımız, temayüllerimiz, isteyerek ve istemiyerek, bilerek ve bilmiyerek, birbirile birleşmiş, ve bu birleşmeği en iyi ifade eden müspet bir hükme sarılmıştır: ikincisinde ise temayüller ve ihtiyaçlar, kendilerine istirahat ve inkişaf imkânlarını varecek fikir kalıbını bulmamışlar; bir kalıptan ötekine geçerek, daima rahatsız ve daima yeni bir mesnet arayarak, nihayet menfi bir hükme bürünmüşlerdir. Nasçı (dogmatique) bir görüş ile şüpheci görüşü, hükümlerinin değişir değişmez olmasıyla değil, belki sarıh ve müspet surette inanan zekâ, ve

ya ancak menfide kendini dinlendirebilen ve bunun için inanmıyor gözüken zekânın eserleri olmakla birbirinden ayrılabilir, yani her ikisi de nihayet bir kükme vasıl olmuştur. Birinde zihin için mevcut bir ahenk, ötekinde aramlan bir ahenk, bütün düşünce unsurlarına hususî bir renk verir.

İşte bizde, bu iki tefekkür tarzından birincisine Ziya Gökalp, ikincisine İzzet bey en güzel birer misaldir, zannederim. Ziya bey, doğru bulduğunu ispat ve telkin etmek için,, İzzet bey ispata ve telkine lâıyk bir şey bulabilmek için tefelsüf etmiştir, diyebiliriz. Bu bakıma göre bu makalemize kadar isimlerinden

bahsettiğim mütefekkirlerimiz arasında Şekip beyi, Ziya beyin tarzına bağlı görmekle bir hata yapmış olmayız.

İzzet bey hakkındaki bu hükümüze delil istenirse, «Milliyet nazariyeleri» atlı küçük ve fakat nümune olacak kadar güzel ve muvaffak eserinin mukaddemesini gözden geçirmek kâfidir. «Hayatın gayeleri karşısında bir «niçin» veya «nasıl» sūalini vazetmek, fikir inceliğine delâlet etse bile, kalp bozukluğuna da alâmet sayılır; neticesi vahimdir. Fakat bugün, mazinin hayallerini aramızda hâlâ canlandıran bir kaç mubarek ruh istisna edilirse, çoğumuz bu küfür âleminde yaşıyoruz. İnanmadan eyvel

başlamış olduğu halde fizikoşimi buna henüz yanaşiyor. Ve bu yolu ona gösteren de fizyoloji olmuştur. Hem de canlı mahlûkat eşsam ve hâlât Sistemleri sabit olmayıp daima muhitin tesiri altındadırlar.

Fizikoşiminin Sistemleri tetkika başlanmasile fizyolojinin mevzuunu kaybedeceği zannedilmemelidir. Çünkü fizyoloji alel-itlak eşsam ve hâlât Sistemlerinin ilmi olmayıp, belki fevkalâde hususiliği olan Sistemlerin tetkidir. Bunlar o tarzda tertipli Sistemlerdir ki otomatik bir nizamlı işleme sayesinde kendi

kendilerine mümaseletlerini muhafaza ederler. Burada bütün hadiseler birbirlerine kendiliklerinden tabidirler. Bir tahrip burada bir terkip faaliyetini harekete getirir ve bu hareket muayyen bir an sürer. Biyolojik taazzuvun farikası işte budur. Asıl fizyoloji mevzuu da budur.

Bu itibarla fizyoloji aliminin kafası hususî bir şekil alır. Bir hücreyi tetkik ederken kendisine hâkim olan his, mütevazın hadiseler, mütevazın fiil ve tesirler karşılıklı tabiiyetler hissidir. Faaliyeti bocalatan veya altüst eden zuhurat tesir ve aks'tesirleri göz-

ler. Uzviyetlerin tetkikine geçildimi tercih ettiği mevzular, cihazlar arasındaki münasebetler, bunların muvafakat ve mubayenetleri, büyük nazım sistemleridir. Bu alâka, hücre, cihazlar ve uzviyetlerle uğraşan fizyolojiste birdenbire tanınan hususî bir kafa yaratır.

Bu kafa yalnız hak verilmiş bir kafa değil, aynı zamanda müsmir bir kafadır. Ona göre «Basit» in hassasını «Mudil» ayan eder, ve bu mudili bilmek hayatıyat ilimleri için bir maya olabileceği gibi fizikoşimi ilmine de yeni yollar açabilir.

MUSTAFA ŞEKİP